

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ТА ЇХ РЕГІОНІВ

© 2016 ГОРБАТОВ В. М., ЯРОШЕНКО І. В.

УДК 332.145

Горбатов В. М., Ярошенко І. В. Світовий досвід оцінки соціально-економічного розвитку країн та їх регіонів

Мета статті – вивчення світового досвіду оцінки ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем, виокремлення значення системного підходу та різноманітності факторів соціально-економічного розвитку на пошук шляхів ефективного управління територіальним розвитком, встановлення доцільності застосування кращих іноземних прикладів для України. Проаналізовано переваги світових практик оцінки розвитку соціально-економічних процесів, їх вплив на побудову системи управління прогресивним регіональним розвитком. Оцінено можливості використання вивченого досвіду для формування нових підходів в управлінні регіональним соціально-економічним розвитком, вибору пріоритетів і напрямів реалізації ефективної державної регіональної політики в Україні. Зроблено висновок, що необхідною й актуальною складовою аналізу соціально-економічного розвитку регіонів є запровадження постійного поточного моніторингу основних показників соціально-економічного розвитку. Дослідження вказаних вище напрямків є предметом подальших наукових досліджень щодо вдосконалення державного управління соціально-економічними процесами на рівні регіонів.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, оцінка, система управління, соціально-економічні показники, управління територіальним розвитком, соціально-економічні системи, регіональний розвиток, світові індекси.

Бібл.: 17.

Горбатов Валерій Миронович – доктор економічних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, завідувач відділу проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

УДК 332.145

UDC 332.145

Горбатов В. М., Ярошенко И. В. Мировой опыт оценки социально-экономического развития стран и их регионов

Цель статьи – изучение мирового опыта оценки эффективности развития региональных социально-экономических систем, выделение значения системного подхода и разнообразия факторов социально-экономического развития на поиск путей эффективного управления территориальным развитием, установление целесообразности применения лучших иностранных примеров для Украины. Проанализированы преимущества мировых практик оценки развития социально-экономических процессов, их влияние на построение системы управления прогрессивным региональным развитием. Оценены возможности использования изученного опыта для формирования новых подходов в управлении региональным социально-экономическим развитием, выбора приоритетов и направлений реализации эффективной государственной региональной политики в Украине. Сделан вывод, что необходимой и актуальной составляющей анализа социально-экономического развития регионов является внедрение постоянного текущего мониторинга основных показателей социально-экономического развития. Исследование указанных выше направлений является предметом дальнейших научных исследований относительно совершенствования государственного управления социально-экономическими процессами на уровне регионов.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, оценка, система управления, социально-экономические показатели, управление территориальным развитием, социально-экономические системы, региональное развитие, мировые индексы.

Библ.: 17.

Горбатов Валерий Миронович – доктор экономических наук, старший научный сотрудник Научно-исследовательского центра индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

Ярошенко Игорь Васильевич – кандидат экономических наук, заведующий отделом проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Horbatov V. M., Yaroshenko I. V. Global Experience as to Evaluation of the Socio-Economic Development of Countries and their Regions

The article is aimed at studying the world experience as to evaluating efficiency of the development of regional socio-economic systems, allocation of the meaning of system approach along with the diversity of socio-economic development factors in the search for effective management of territorial development, establishing the feasibility of applying the best foreign samples to Ukraine. Advantages of global practices of evaluating the development of socio-economic processes, their impact on building the system for management of the progressive regional development have been analyzed. Possibilities of using the studied experience for the formation of new approaches in the management of regional socio-economic development, choice of priorities and directions for realization of the efficient State regional policy in Ukraine have been evaluated. It is concluded that the necessary and relevant component in the analysis of socio-economic development of regions is the introduction of continuous current monitoring of the major indicators of socio-economic development. Research on the above indicated directions is the subject of further scientific researches as to improving the State management of socio-economic processes at the regional level.

Keywords: socio-economic development, evaluation, management system, socio-economic indicators, management of territorial development, socio-economic systems, regional development, world indices.

Bibl.: 17.

Horbatov Valerii M. – D. Sc. (Economics), Senior Research Fellow of the Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Yaroshenko Igor V. – PhD (Economics), Head of Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Прогресивний розвиток кожної країни є результатом ефективної системи управління на всіх рівнях господарювання. Особливого значення набуває регіональний (територіальний) розвиток, обумовлений зростанням ролі регіонального управління, становленням місцевого самоврядування, впливом громадської організації влади на соціально-економічний розвиток територій.

В умовах активізації процесів децентралізації управління, передачі в регіони певних повноважень місцевим органам влади та посилення відповідальності за їх діяльність істотно розширюється соціально-економічний статус окремих територій (регіонів), набуває актуальності оцінка показників соціально-економічного розвитку регіону, оскільки оперативність володіння ситуацією в регіоні безпосередньо впливає на оптимізацію регіонального управління.

Проблеми особливості соціально-економічних процесів, перспективні напрямки розвитку та оцінки ефективності регіональних систем в країнах світу, Європейського Союзу та в Україні вивчалися в працях вітчизняних і зарубіжних науковців: В. М. Гейця, Т. С. Клебанової, М. О. Кизима, В. Г. Ігнатова, В. І. Бутова, І. С. Кондіус, В. Н. Лексина, А. Н. Швецова, І. Б. Жилаєва, В. І. Дармограй, Т. В. Уманець та інших [1–11].

Сучасні світові та європейські підходи до оцінки соціально-економічного стану країн та їх регіонів спрямовані не лише на констатацію фактичної ситуації звітного періоду, а й дають змогу ефективно виявляти причини негативних явищ, здійснювати прогноз можливих проблем соціально-економічному розвитку, оцінювати можливий вибір управлінських рішень щодо забезпечення сталого розвитку територій.

Існування проблем регіонального розвитку в Україні з явними ознаками зростання диспропорцій соціально-економічних показників, збільшенням кількості проблемних і відсталих територій, загостренням міжрегіональної соціально-політичної напруженості робить актуальним питання вивчення світового досвіду оцінки розвитку територіальних соціально-економічних систем і можливостей застосування кращих практик для формування власної регіональної політики на основі ефективного управління територіальним розвитком.

Мета статті – вивчити світовий досвід оцінки ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем, визначити значення системного підходу та різноманітності факторів соціально-економічного розвитку на пошук шляхів ефективного управління територіальним розвитком, встановити доцільність застосування кращих іноземних прикладів для України.

Завдання статті – проаналізувати переваги світових практик оцінки розвитку соціально-економічних процесів, їх вплив на побудову системи управління прогресивним регіональним розвитком. Оцінити можливості використання вивченого досвіду для формування нових підходів в управлінні регіональним соціально-економічним розвитком, вибору пріоритетів і напрямів реалізації ефективної державної регіональної політики в Україні.

Під регіоном можна розуміти або окрему територіальну одиницю адміністративного поділу країни, або утворення з декількох територій (областей або районів різних областей), пов'язаних господарськими, соціальними, культурними, історичними та іншими процесами.

Кожний регіон має свою специфіку економічного, соціального, культурного, етнічного, історичного, екологічного функціонування і є окремим елементом системи управління регіональним розвитком.

Природа будь-якого розвитку має спрямовану дію на досягнення певної мети або системи визначених цілей. Позитивна спрямованість характеризує прогрес, негативна, навпаки, визначає регрес або депресію.

Прогресивний регіональний розвиток, своєю чергою, потребує ефективної системи управління адміністративно-територіальними одиницями і характеризується позитивними кількісними та якісними змінами в усіх сферах життєдіяльності країни в цілому та її окремих територій.

З погляду сукупності соціальних і економічних цілей регіональний розвиток можна розглядати як багатомірний процес, що включає різні аспекти державності: зростання виробництва і доходів; зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах суспільства; зміни в суспільній свідомості; зміни в традиціях і звичках [5].

Значний перелік сфер системи управління регіональним розвитком робить процес багаточільовим і багатокритеріальним. Цілями соціально-економічного розвитку регіону є зростання добробуту, ефективність системи якісних адміністративних послуг, поліпшення освіти і медицини, покращення навколишнього середовища, рівність можливостей, розширення особистої свободи, збагачення культурного життя тощо [9].

Регіональний розвиток розуміється як режим функціонування регіональної системи, який фокусується на позитивній динаміці параметрів рівня та якості життя населення, забезпеченні сталим, збалансованим і комплексним відтворенням соціального, господарського, ресурсного і екологічного потенціалів території [1].

Сучасні регіональні системи характеризуються асиметричністю (нерівномірністю, диференціацією) соціально економічного розвитку, тобто типом регіонального розвитку, при якому спостерігається збільшення регіональних відмінностей по рівню економічного потенціалу, ступеню благополуччя населення, а також іншим характеристикам економічної та соціальної сфери регіонів [2].

Відповідно до цілей регіонального розвитку будується система критеріїв (характеристик розвитку) і показників, які вимірюють їх ефективність. Незважаючи на існуючі відмінності між країнами і регіонами в ієрархії цінностей і в цілях розвитку, міжнародні організації оцінюють ступінь розвитку країн і регіонів за деякими універсальними інтегральними, узагальнюючими показниками. Разом з інтегральними показниками використовуються й окремі показники розвитку.

Система критеріїв оцінки соціально-економічного розвитку визначається відповідно до довгострокових і короткострокових цілей розвитку країни та її територій.

До довгострокових стратегічних цілей можна віднести такі, як становлення і розвиток постіндустріального, неоіндустріального суспільства, створення робочих місць вищої кваліфікації для майбутніх поколінь, підвищення рівня життя всіх громадян країни, включаючи рівень охорони здоров'я, освіти і культури.

Серед короткострокових можна розглядати, наприклад, подолання кризи і досягнення конкретних величин приросту валового національного продукту наступного року, кварталу, місяця, інше [5].

Тактичними цілями регіонального розвитку виступають проміжні завдання, що відіграють роль необхідних умов успішного розвитку регіону: залучення нового бізнесу; розширення існуючого бізнесу; розвиток малого бізнесу; розвиток центру регіону; зростання промисловості; розширення сфери послуг; підвищення рівня зайнятості населення; інше.

Отже, оцінка рівня соціально-економічного розвитку регіону має бути підпорядкована цілям оцінки і ґрунтуватися на різних вихідних даних про функціонування регіону, виходячи з мети і рівня управління.

Переважна кількість методик оцінки соціально-економічного розвитку регіонів на рівнях розгляду як окремих країн, так і певних одиниць всередині країн базується на використанні порівняння та упорядкуванні регіонів за значеннями рейтингів.

У сучасному світі реалізується безліч проектів, метою яких є порівняння та оцінка різних країн світу між собою. Предметом дослідження виступають практично всі напрямки, пов'язані з життєдіяльністю людини.

Міжнародними організаціями розраховуються світові індекси, які характеризують економічні, політичні, культурні, соціальні позиції різних країн світу. Найбільш популярними є такі [14]:

- ✦ *Індекс держав, що зазнали поразки (Failed State Index, FSI)* – один із ключових міжнародних соціально-політичних показників, оснований на порівнянні базових умов і обов'язків урядів держав, характеризує основні соціальні, економічні та політичні характеристики країни. Індекс розраховується аналітичним центром *Fund for Peace* і журналом *Foreign Policy* щороку з 2005 р., аналізуються 177 країн, які є членами ООН.

Індекс формується з 12 показників: *соціальних* – «Демографічний тиск», «Масовий рух біженців й внутрішнє переміщення населення», «Наявність тих, хто бажає групової помсти» та «Відтік мізків»; *економічних* – «Нерівномірність економічного розвитку груп» і «Бідність й економічний спад»; *політичних* – «Криміналізація/легітимність держави», «Погіршення громадських послуг», «Забезпечення людських прав», «Система безпеки працює як «держава в державі», «Правлячі еліти живуть для себе» та «Зовнішні впливи».

- ✦ *Індекс світової конкурентоспроможності (Global Competitiveness Report)* є результатом глобального дослідження економічної конкурентоспроможності країн світу. Він розраховується за

методикою Всесвітнього економічного форуму з 2004 р.

Індекс світової конкурентоспроможності складається із 113 змінних, об'єднаних у 12 показників, які визначають національну конкурентоспроможність: «Якість інститутів», «Інфраструктура», «Макроекономічна стабільність», «Здоров'я і початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів і послуг», «Ефективність ринку праці», «Розвиненість фінансового ринку», «Рівень технологічного розвитку», «Розмір внутрішнього ринку», «Кількість компаній» та «Інноваційний потенціал». Кожен показник оцінюється за шкалою від 0 до 7 балів. Вищий бал свідчить про більш позитивну ситуацію у країні.

- ✦ *Індекс глобалізації (KOF Index of Globalization)* впорядковує країни за мірою їхніх глобальних зв'язків, інтеграції та незалежності в економічній, соціальній, технологічній, культурній, політичній та екологічній сферах; створений у 2002 р. фахівцями Швейцарського економічного інституту (*Swiss Economic Institute*) і Швейцарського федерального технологічного інституту (*Swiss Federal Institute of Technology*).

Рейтингова позиція країни за індексом глобалізації визначається по 24 показниках, об'єднаних у три категорії – *економічна глобалізація* (торгівля, інвестиції, бар'єри на імпорт, середній рівень тарифів, податки на міжнародну торгівлю, обмеження рахунку), *соціальна глобалізація* (телефонний трафік, надсилання грошей, міжнародний туризм, іноземне населення, міжнародні листи, кількість користувачів Інтернету, телебачення, торгівля газетами, кількість ресторанів «МакДональд'с», торгівля книгами) та *політична глобалізація* (посольства в країні, членство в міжнародних організаціях, участь в місіях Ради безпеки ООН, міжнародні домовленості).

- ✦ *Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index)* характеризує дослідження можливої реалізації підприємницької діяльності; формується з 2002 р. Світовим банком.

Індекс представлений 9 показниками: «Відкриття бізнесу», «Робота з дозволами на будівництво», «Реєстрація майна», «Отримання кредиту», «Захист прав інвесторів», «Сплата податків», «Міжнародна торгівля», «Забезпечення контрактів» та «Закриття підприємства».

- ✦ *Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom)* аналізує частоту й інтенсивність державного регулювання економічної діяльності, розраховується щороку журналом *Wall Street Journal* і *Heritage Foundation* з 1995 р., рейтинг включає 179 країн.

Індекс базується на 10 індексах за шкалою від 0 до 100 (показник 100 відповідає максимальній свободі): «Свобода бізнесу», «Свобода торгівлі», «Податкова свобода», «Державні витрати», «Грошова свобода», «Свобода інвестицій», «Фінансова свобода», «Захист прав власності», «Свобода від корупції», «Свобода трудових стосунків». Відповідно до рейтингу країни поділяють на «Вільні», «Загалом вільні», «Відносно вільні», «Швидше невільні» та «Репресовані».

Популярними серед світової спільноти є *Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI)*, який вказує на ступінь корумпованості країни; розраховується з 2005 р. організацією *Transparency International*; *Глобальний індекс миру (Global Peace Index, GPI)*, що досліджує відносно становище країн та регіонів з позицій безпеки та миролюбності; *Індекс свободи преси (Press Freedom Index, PFI)*, який досліджує рівень автономності та редакційної незалежності медіа країн [14].

Враховуючи, що основним індикатором економічного розвитку кожної країни та її території є зростання рівня добробуту і покращення якості життя населення, важливість економічних і соціальних характеристик має однакове значення для оцінки розвитку будь-якого регіону.

Поряд з такими показниками, як підвищення доходів, поліпшення здоров'я населення, підвищення рівня освіти, усе більшого значення надається таким показникам якості життя, як: створення умов, сприяючих зростанню самоповаги людей у результаті формування соціальної, політичної, економічної та інституційної систем, орієнтованих на пошану людської гідності; збільшення свободи людей, зокрема їх економічної свободи, тощо.

Соціальний індикатор є показником, що характеризує рівень збереження стабільності, розвиток суспільних і культурних систем, вказує на зменшення кількості конфліктів у суспільстві тощо.

Стандартним інструментом порівняння рівня життя громадян різних держав і регіонів є *індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI)* – інтегральний показник, що розраховується щороку по 187 країнах Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй [14].

Основу індексу складають три показники: середня очікувана тривалість життя при народженні в країні; рівень освіченості дорослого населення та коефіцієнт тих, хто отримує освіту в початкових, середніх і вищих навчальних закладах; внутрішній валовий продукт країни.

Відповідно до значення індексу країни поділяються на чотири категорії: держави з дуже високим рівнем розвитку, високим рівнем розвитку, середнім рівнем розвитку та низьким рівнем розвитку.

Індекс якості життя (Quality-of-life Index) визначає країни, які мають кращі можливості для здорового, безпечного і благополучного життя [13]. Вперше індекс був підрахований у кінці 2005 р. по 111 країнах *Economist Intelligence Unit (EIU)* – аналітичним підрозділом журналу *The Economist*.

Індекс якості життя включає 11 статистичних показників: економічне становище (ВВП на душу населення); очікувана тривалість життя при народженні; якість сімейного життя, яке ґрунтується, перш за все, на кількості розлучень, наявності політичних свобод; клімат (зміна температури і кількість опадів); рейтинг особистої фізичної безпеки (базується на кількості вбивств, статистики злочинів і загрози тероризму), якості життя суспільства (участь у житті громадських організацій); управління державою (рейтинг корупції); гендерна рів-

ність (вимірюється часткою місць, яку займають жінки у парламенті).

Міжнародний індекс щастя (Happy Planet Index) відображає добробут людей та стан навколишнього середовища в різних країнах світу, запропонований *New Economics Foundation (NEF)* у липні 2006 р. [15].

Для розрахунку індексу «реального» добробуту нації використовують три основні показники: суб'єктивна задоволеність життям, очікувана тривалість життя та екологічне забруднення з розрахунку на одну особу.

Розглянуті індекси та рейтинги використовуються для порівняння країн, але їх елементи можуть використовуватися і для оцінки соціально-економічного розвитку регіонів однієї країни за умови доступності даних складових індексу в регіональному розрізі.

Водночас використання експертних даних для формування значної частини показників вищезазначених рейтингів знижує рівень об'єктивності проведених оцінок.

Метою оцінки ефективності розвитку соціально-економічних систем будь-якого рівня є встановлення певних закономірностей і тенденцій розвитку даної системи для прийняття на їх основі оптимальних управлінських рішень, формування науково обґрунтованих поточних і перспективних планів і здійснення контролю за їх виконанням [12]. Отже, оцінка ефективності розвитку існуючих регіональних систем безпосередньо пов'язана з управлінською функцією.

Євроінтеграційний вектор розвитку сучасної України підкреслює актуальність дослідження досвіду інших країн щодо оцінки ефективності розвитку існуючих економічних, політичних і соціальних систем, вивчення навиків цілеспрямованого управління цими системами і їх наслідки.

Прикладом ефективно організованої системи оцінки рівня соціально-економічного розвитку країн та їх територій, яка базується на даних офіційної статистики високої якості, є Європейський Союз.

Діючи система моніторингу статистичних показників, що проводиться в країнах Європейського Союзу, дає змогу узагальнити загальні тенденції економічного розвитку, є надійним джерелом для оцінки соціально-економічних явищ: інфляції, змін в економіці, ділового циклу макроекономічних подій, соціальних тенденцій, екологічних перетворень тощо, відіграє важливу роль у координації економічної політики країн – членів Європейського Союзу.

З метою моніторингу економічної активності суб'єктів господарювання статистичні органи країн Євросоюзу акумулюють статистичні дані за так званими пріоритетними статистичними показниками макrorівня, які отримали назву *PEEI (Principal European Economic Indicator)*. Головним джерелом отримання відповідних статистичних показників є аналітичні матеріали статистичного порталу Європейської комісії (Євростат) [16].

У 2002 р. Євростатом був започаткований перелік із 19 основних показників, який в подальшому був розширений до 26. На сьогодні використовуються 22 показники, які характеризують споживчі настрої (2 індикатори), національні рахунки (4), бізнес (7), ринок праці (5),

зовнішньоекономічну діяльність (1), житловий сектор (3). Результати моніторингу регулярно публікуються, значення показників розміщені для загального доступу на статистичному порталі Європейської комісії (Євростат). Визначені показники характеризують економічну активність в країнах Євросоюзу, у тому числі по країнах, які входять до сфери обігу євро, поновлюються щомісячно.

Моніторинг економічної активності в країнах ЄС здійснюється за основними макропоказниками [16, 17]:

- ✦ валовий внутрішній продукт (*GDP – Gross domestic product*);
- ✦ валова додана вартість (*Gross value added*);
- ✦ приватне споживання (*Household and nkish final consumption expenditure* – індивідуальне споживання в домогосподарствах);
- ✦ інвестиції в основний капітал (*GFCF – Gross fixed capital formation*);
- ✦ торгівельний баланс (*International trade balance*);
- ✦ внутрішній попит (*Domestic demand*);
- ✦ індекс коштів зайнятості загалом по економіці (*Labour cost index* – витрати на оплату праці та інші витрати роботодавця, пов'язані із зайнятістю працівника (нарахування та відрахування із фонду заробітної плати, страхові внески тощо) в перерахунку на одну відпрацьовану годину за короткий період часу (квартал);
- ✦ гармонізований рівень безробіття (*Harmonised unemployment rate* – розраховується як співвідношення чисельності безробітних до чисельності економічно активного населення, тобто чисельності зайнятих і безробітних у працездатному віці);
- ✦ гармонізований індекс споживчих цін (*Harmonized Indices of Consumer Prices (HICPs)*);
- ✦ обсяг промислової продукції (*Industrial production*);
- ✦ ціни виробників промислової продукції (*Industrial producer prices on the domestic market*);
- ✦ нові замовлення в промисловості (*Industrial new orders* – відображає попит на товари і послуги, розраховується для оцінки продукції, що надійде на ринок у майбутньому (тобто замовлення). Під замовленням мається на увазі вартість контрактів, що пов'язують виробника та третю сторону в процесі постачання товарів та послуг. Дані стосуються окремих розділів секції D (розділи КВЕД: 17.18.21.24.27-35). Методологічні пояснення наведені в анкеті до News Release, номер 135, від 26.11.2003);
- ✦ продукція в будівництві (*Production in the construction*);
- ✦ роздрібний товарооборот (*Turnover in real trade*);
- ✦ зовнішньоторговельний оборот (*External trade turnover*).

Більшість статистичних показників макрорівня, що продукуються статистичними органами країн ЄС, мають відповідні аналоги в системі показників Державної служби статистики України.

По окремих показниках існують незначні відмінності у представленні вищенаведених статистичних даних неметодологічного характеру, наприклад, повністю відповідними є статистичні дані щодо: ВВП по Україні та країнах ЄС, зовнішньоторговельного обороту (однак по Україні представлені у доларах США, а по країнах ЄС – в євро), рівень безробіття (при розрахунку даного показника по Україні береться до уваги чисельність безробітних, які зареєстровані у відповідних державних службах зайнятості, а по країнах ЄС – усе незайняте економічно активне населення).

Більшість показників є ідентичними, однак дещо різняться періодом подання та базою співставлення: окремі вітчизняні статистичні дані, що формуються щомісячно, зіставляються до грудня попереднього року, а статистичні дані країн ЄС – з попереднім місяцем або ж з аналогічним періодом попереднього року.

Разом з тим є і суттєві відмінності. У вітчизняних друкованих джерелах (щорічниках) відсутні такі аналоги показників статистичних даних Євростату, як «приватне споживання», «внутрішній попит», «індекс коштів зайнятості». Не приділяється належної уваги такому важливому показнику, як «індекс нових замовлень в промисловості», який дає можливість прогнозувати майбутнє виробництво виходячи з динаміки попиту на продукцію. Результати опитувань, які щоквартально проводить Національний банк України та Державна служба статистики, не поширюються та не аналізуються в сукупності з об'єктивними статистичними даними. Тому наразі вірогідність очікувань підприємців не оцінювалася.

У вітчизняних публікаціях відсутній такий показник, як «індикатор економічних настроїв» (*ESI*, складається на підставі опитувань представників бізнесу та споживачів за даними статистичної класифікації економічної діяльності в Європейському співтоваристві (*NACE Rev. 2*) джерелом *DG ECFIN*). Це композитний індикатор, розрахований з індикаторів впевненості по п'яти сферах життєдіяльності: промисловість, послуги, споживання, будівництво, роздрібна торгівля, який показує зміни реальних настроїв в економіці країни під впливом дій державного управління на бізнес і споживачів.

ВИСНОВКИ

Представлена інформація дозволяє зробити певні висновки.

Наявність значної кількості світових індексів, які характеризують показники розвитку та позиції різних країн світу, засвідчує актуальність і значимість уваги світової спільноти, у тому числі країн Європейського Союзу, до оцінки ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем на основі взаємозв'язків економічних, політичних, соціальних та інших настроїв суспільства. Країни світу набули позитивного досвіду щодо використання світових індексів для результативної організації управління процесами територіального розвитку.

Розвиток сучасної України потребує формування комплексного, системного підходу, врахування різно-

манітності факторів впливу на соціально-економічний розвиток країни та її окремих регіонів.

Обґрунтування нових підходів до управління соціально-економічним розвитком на основі більш глибокого дослідження потенціалу територій, вивчення існуючих проблем і факторів впливу, визначення пріоритетів і особливостей їх розвитку є пріоритетними завданнями регіональної політики найближчого часу.

Необхідною й актуальною складовою аналізу соціально-економічного розвитку регіонів є запровадження постійного поточного моніторингу основних показників соціально-економічного розвитку, який дасть можливість проводити факторний аналіз регіонального розвитку та встановити постійний контроль за досягненням визначених цілей по всіх встановлених напрямках, що сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень при управлінні регіональним розвитком.

Дослідження вказаних вище напрямків є предметом подальших наукових досліджень щодо вдосконалення державного управління соціально-економічними процесами на рівні регіонів. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Геєць В. М.** Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В. М. Геєць, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, М. О. Кизим та ін. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
- 2. Гребенкин А. С.** Асимметрия развития регионов: факторы возникновения и регулирование [Електронний ресурс] / А. С. Гребенкин, Д. Ф. Скрипнюк // *Налоги. Инвестиции. Капитал.* – 2005. – № 1. – Режим доступу : <http://nic.pirit.info/200504>
- 3. Дармограй В. І.** Стан та тенденції соціально-економічного розвитку регіону / В. І. Дармограй // *Зб. наук. пр. Черкаського держ. технол. ун-ту. Серія: Економічні науки.* – Черкаси : ЧДТУ, 2006. – Вип. 16. – С. 152–159.
- 4. Жиляев І. Б.** Визначення історичного часу завершення трансформації соціально-економічної системи України / І. Б. Жиляев // *Економіка та держава.* – 2007. – № 6. – С. 5–8.
- 5. Игнатов В. Г.** Регионоведение и управление / В. Г. Игнатов, В. И. Бутов. – М. : Тесса, 2000. – 416 с.
- 6. Кизим Н. А.** Неравномерность регионального развития в Украине: теоретико-методические основы и инструментальный оценки : монография / Н. А. Кизим, Е. В. Раевнева, А. Ю. Бобкова. – Х. : ФЛП Либуркина Л. М.; ИД «ИНЖЭК», 2011. – 200 с.
- 7. Кондіус І. С.** Методологічні аспекти управління складовою стійкого розвитку регіону / І. С. Кондіус // *Економічні науки. Серія: Регіональна економіка : зб. наук. пр. / За ред. проф. З. В. Герасимчук.* – Луцьк : ЛНТУ, 2007. – Вип. 4 (13). – Ч. 1. – С. 170–182.
- 8. Лексин В. Н.** Государство и регионы. Теория и практика государственного регулирования территориального развития / В. Н. Лексин, А. Н. Швецов. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 368 с.
- 9.** Трансформація структури господарства України. Регіональний аспект / За ред. Г. В. Балабанова, В. П. Нагірна, О. М. Нижник. – К., 2003. – 341 с.
- 10. Уманець Т. В.** Методологічні аспекти управління економічним розвитком регіону / Т. В. Уманець // *Регіональна економіка.* – Львів : Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2006. – № 1 (39). – С. 22–35.
- 11. Черевко О. В.** Методичні основи системного дослідження соціально-економічних процесів в регіоні / О. В. Черевко // *Зб. наук. пр. Черкаського держ. технол. ун-ту. Серія: Економічні науки.* – Черкаси : ЧДТУ, 2005. – Вип. 13. – С. 59–62.
- 12. Полякова О. Ю.** Підходи до експрес- і фундаментальної діагностики проблем соціально-економічного розвитку ре-

гіонів / О. Ю. Полякова, І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // *Бізнес Інформ.* – 2014. – № 6. – С. 52–57.

13. Краще в Україні не народжуватись [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://texty.org.ua/pg/news/jesfor/read/42149/Krashhe_v_Ukraini_n (дата публікації 03.01.2013).

14. Прокопишин Т. Україна-2012 у світових рейтингах [Електронний ресурс] / Т. Прокопишин. – Режим доступу : http://blogs.tvi.ua/2013/01/04/ukrayina_2012_u_svitovykh_indeksakh

15. Україна посіла 100-те місце у міжнародному індексі щастя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infolight.org.ua/content/ukrayina-posila-100-te-misce-u-mizhnarodnomu-indeksi-shchasta> (дата публікації 13.09.2013).

16. Principal European Economic Indicator [Electronic resource]. – Mode of access : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/euroindicators/peeis>

17. Офіційний сайт Європейської комісії (Євростат) [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>

REFERENCES

Cherevko, O. V. "Metodychni osnovy systemnoho doslidzhennia sotsialno-ekonomichnykh protsesiv v rehioni" [Methodological bases of system research of social and economic processes in the region]. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU. Seriiia "Ekonomichni nauky"*, no. 13 (2005): 59-62.

Darmohrai, V. I. "Stan ta tendentsii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu" [Status and trends of socio-economic development of the region]. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU. Seriiia "Ekonomichni nauky"*, no. 16 (2006): 152-159.

Grebenkin, A. S., and Skripnyuk, D. F. "Asimetriya rozvitiya rehionov: faktory vozniknoveniya i regulirovaniye" [The asymmetry of regional development: factors of emergence and regulation]. <http://nic.pirit.info/200504>

Heiets, V. M. et al. *Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo* [Simulation of economic security: state, region, enterprise]. Kharkiv: INZhEK, 2006.

Ignatov, V. G., and Butov, V. I. *Regionovedeniye i upravleniye* [Area studies and management]. Moscow: Tessa, 2000.

Kizim, N. A., Rayevneva, E. V., and Bobkova, A. Yu. *Neravnomernost regionalnogo razvitiya v Ukraine: teoretiko-metodicheskiye osnovy i instrumentariy otsenki* [The uneven regional development in Ukraine: theoretical and methodical bases and tools for assessment]. Kharkiv: FLP Liburkina L. M.; ID «INZhEK», 2011.

Kondius, I. S. "Metodyka analizu ta otsinky sotsialnoi skladovoi stiikoho rozvytku rehionu" [The method of analysis and evaluation of the social component of sustainable development of the region]. *Ekonomichni nauky. Seriiia "Rehionalna ekonomika"*, vol. 1, no. 4 (13) (2007): 170-182.

"Krashche v Ukraini ne narodzhuvatys" [In Ukraine it is better not to be born]. http://texty.org.ua/pg/news/jesfor/read/42149/Krashhe_v_Ukraini_n

Leksin, V. N., and Shvetsov, A. N. *Gosudarstvo i regiony. Teoriya i praktika gosudarstvennogo regulirovaniya territorialnogo razvitiya* [The state and the regions. Theory and practice of state regulation territorial development]. Moscow: Editorial URSS, 2003.

Oftsiniyi sait Yevropeiskoi komisii (Yevrostat). <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>

Poliakova, O. Yu., Yaroshenko, I. V., and Semyhulina, I. B. "Pidkhody do ekspres- i fundamentalnoi diahnostryky problem sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv" [Approaches to a rapid and fundamental diagnose of the problems of socio-economic development of regions]. *Biznes Inform*, no. 6 (2014): 52-57.

Prokopyshyn, T. "Ukraina-2012 u svitovykh reitynhakh" [Ukraine-2012 in the world rankings]. http://blogs.tvi.ua/2013/01/04/ukrayina_2012_u_svitovykh_indeksakh

"Principal European Economic Indicator". <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/euroindicators/peeis>

Transformatsiia struktury hospodarstva Ukrainy. Rehionalnyi aspekt [The transformation of the structure of the economy of Ukraine. The regional aspect]. Kyiv, 2003.

"Ukraina posila 100-te mistse u mizhnarodnomu indeksii shchastia" [Ukraine ranked 100th place in the international happiness index]. <http://infolight.org.ua/content/ukrayina-posila-100-te-misce-u-mizhnarodnomu-indeksi-shchastia>

Umanets, T. V. "Metodolohichni aspekty upravlinnia ekonomichnym rozvytkom rehionu" [Methodological aspects of management of economic development of the region]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1 (39) (2006): 22-35.

Zhyliiaiev, I. B. "Vyznachennia istorychnoho chasu zavershennia transformatsii sotsialno-ekonomichnoi systemy Ukrainy" [The definition of a historical time of completion of transformation of the socio-economic system of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 6 (2007): 5-8.

УДК 332.145

ОЦІНКА І АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОКРЕМИХ ГРУП КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ЙОГО РОЗШИРЕННЯ

© 2016 СЕМИГУЛІНА І. Б.

УДК 332.145

Семигуліна І. Б. Оцінка і аналіз тенденцій соціально-економічного розвитку окремих груп країн Європейського Союзу та їх регіонів в умовах його розширення

У статті здійснено аналіз і оцінку тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів «старих» і «нових» країн – членів ЄС за період 2003–2012 рр. Оцінено рівень соціально-економічного розвитку регіонів у межах відповідної групи країн і в порівнянні із середньоєвропейськими значеннями показників. Проаналізовано ефективність регіональної політики Європейського Союзу на основі порівняльного аналізу окремих показників соціально-економічного розвитку регіонів окремих груп країн ЄС та динаміки рівня нерівномірності їх розвитку в умовах розширення та структурних змін Європейського Союзу. Розглянуто можливість застосування кращих практик для України.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, регіон, Європейський Союз, регіональна політика, нерівномірність, диспропорції, соціально-економічні показники, розвиток територій, країни ЄС.

Рис.: 6. **Бібл.:** 19.

Семигуліна Ірина Борисівна – молодший науковий співробітник відділу проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

УДК 332.145

Семигуліна І. Б. Оценка и анализ тенденций социально-экономического развития отдельных групп стран Европейского Союза и их регионов в условиях его расширения

В статье осуществлены анализ и оценка тенденций социально-экономического развития регионов «старых» и «новых» стран – членов ЕС за период 2003–2012 гг. Оценен уровень социально-экономического развития регионов в пределах соответствующей группы стран и в сравнении со среднеевропейскими значениями показателей. Проанализирована эффективность региональной политики Европейского Союза на основе сравнительного анализа отдельных показателей социально-экономического развития регионов отдельных групп стран ЕС и динамики уровня неравномерности их развития в условиях расширения и структурных изменений Европейского Союза. Рассмотрена возможность применения лучших практик для Украины.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, регион, Европейский Союз, региональная политика, неравномерность, диспропорции, социально-экономические показатели, развитие территорий, страны ЕС.

Рис.: 6. **Библ.:** 19.

Семигуліна Ірина Борисівна – младший научный сотрудник отдела проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

UDC 332.145

Semigulina I. B. Evaluation and Analysis of Trends in Socio-Economic Development of Selected Groups of the European Union Member States and Their Regions in the Context of the EU Expansion

The article carries out analysis and evaluation of trends in socio-economic development of regions of the «older» and «newer» EU Member States for the period of 2003–2012. The level of socio-economic development of the regions has been evaluated within the specified group of the Member States as well as in comparison with average European indicators. Efficiency of the regional policy of the European Union has been analyzed on the basis of comparative analysis of selected indicators of socio-economic development of regions of selected groups of the EU Member States together with the dynamics of the level of inequality of their development in terms of expansion and structural changes of the European Union. The possibility of application of the best practices for Ukraine has been considered.

Keywords: socio-economic development, region, the European Union, regional policy, inequality, disparities, socio-economic indicators, development of territories, the EU Member States.

Fig.: 6. **Bibl.:** 19.

Semigulina Irina B. – Junior Researcher of the Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Досягнення сталої розвитку європейських країн на фоні подолання проблемності та відсталості територій, скорочення непропорційності соціально-економічних показників, створення умов для розвитку конкурентоздатного економічного середовища регіонів і досягнення високого рівня життя населення формують основні напрямки регіональної політики Європейського Союзу.

Детальне вивчення досвіду формування європейської регіональної політики, позитивних прикладів і тенденцій окремих країн ЄС, що досягли економічного зростання територій та покращення добробуту жителів, є актуальними для розвитку сучасної України та її регіонів в період триваючих євроінтеграційних процесів, впровадження реформаторських суспільно-економічних змін та становлення власної національної регіональної політики.